

OSOBNÍ PŮSOBNOST NAŘÍZENÍ BRUSEL I VE SVĚTLE PROBÍHAJÍCÍ REVIZE

KLÁRA SVOBODOVÁ, TEREZA KYSELOVSKÁ

Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Česká republika

Abstract in original language

Tento příspěvek se zabývá otázkou osobní působnosti nařízení Brusel I ve světle jeho probíhající revize. V současné podobě je osobní působnost nařízení založena na podmínce bydliště žalovaného v některém členském státě EU. Z tohoto pravidla existuje jen několik málo výjimek. Dle připravované revize by se mělo nařízení aplikovat i v situaci, kdy bude mít žalovaný bydliště mimo EU. Tento příspěvek rozebírá současný stav osobní působnosti nařízení, navrhovanou změnu a její dopad na jednotlivá ustanovení v nařízení.

Key words in original language

Nařízení Brusel I, osobní působnost, bydliště, revize

Abstract

This paper deals with the question of personal scope of Regulation Brussels I in the light of the ongoing revision of this instrument. At present, the personal scope of the Regulation depends on the condition that a defendant has domicile in one of the Member States. There are only few exceptions to this rule. Under the revised version, the Regulation would be applicable also in the situation, in which the defendant has the domicile outside the EU. This paper analyzes the present situation of the personal scope, the revised version and its impact on the particular provisions of the Regulation.

Key words

Regulation Brussels I, personal scope, domicile, revision

Úvod

Tento příspěvek se zabývá otázkou osobní působnosti nařízení Brusel I¹ ve světle jeho probíhající revize. V současné podobě je osobní působnost nařízení založena na podmínce bydliště žalovaného v některém členském státě EU. Z tohoto pravidla existuje jen několik málo výjimek. Dle připravované revize by se mělo nařízení aplikovat i v situaci, kdy bude mít žalovaný bydliště mimo EU. Tento příspěvek rozebírá současný stav osobní

---

¹ Nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (v textu citováno jako nařízení Brusel I/nařízení).

působnosti nařízení, navrhovanou změnu a její dopad na jednotlivá ustanovení v nařízení.

Působnost nařízení Brusel I

Nařízení Brusel I je základním procesním předpisem pro justiční spolupráci v Evropské unii. Cílem nařízení je volný pohyb rozhodnutí v občanských a obchodních věcech stanovením jednotných pravidel pro příslušnosti soudů a uznání a výkonu rozhodnutí.² Nařízení Brusel I se vztahuje na nároky ze smluvních, odpovědnostních a vlastnických vztahů v přeshraničních sporech, tzn. řízení s relevantním mezinárodním prvkem mezi soukromými fyzickými a právními osobami.³ Nařízení nahradilo Bruselskou úmluvu o pravomoci a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech z roku 1968.

Pro správnou a řádnou aplikaci předpisů je nutno zkoumat jejich územní, časovou věcnou a osobní působnost. Z hlediska územní působnosti je nařízení Brusel I právně závazné a aplikovatelné na území členských států EU⁴ (včetně Dánska, které má zvláštní režim pro justiční spolupráci v rámci Smlouvy o fungování Evropské unie⁵).

Nařízení se vztahuje na řízení zahájená a veřejné listiny vypracované po vstupu nařízení v platnost, tedy od 1. března 2002⁶ (pro Českou republiku od 1. května 2004).

Z hlediska věcné působnosti je významný článek 1. Nařízení Brusel I se vztahuje na věci občanské a obchodní bez ohledu na druh soudu. Nevztahuje se zejména na věci daňové, celní a správní. Nařízení se vztahuje na řízení mezi soukromými osobami, nikoliv na řízení s veřejnoprávními osobami, které jednají ve výkonu veřejné moci.⁷ Článek 1 odst. 2 nařízení Brusel I výslovně vylučuje některé otázky, které do rozsahu působnosti nařízení nespadají. Tyto otázky byly vyloučeny z důvodů jejich rozdílného zařazení do soukromého, resp. veřejného práva v jednotlivých členských státech. Některé z nich jsou také předmětem jiných mezinárodních smluv (například Newyorská úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů)

---

² Bod 6 Preambule k nařízení Brusel I.

³ Magnus, U., Mankowski, P. Brussels I Regulation. München : Sellier European Law Publishers. s. 48.

⁴ Magnus, U., Mankowski, P. Brussels I Regulation. München : Sellier European Law Publishers. s. 23.

⁵ Dánsko přistoupilo k bruselskému režimu samostatnou mezinárodní smlouvou s EU ze dne 1. 7. 2007.

⁶ Článek 66 a 76 nařízení Brusel I.

⁷ Magnus, U., Mankowski, P. Brussels I Regulation. München : Sellier European Law Publishers. s. 52.

nebo evropských předpisů (například Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností). Nařízení Brusel I se nevztahuje na věci osobního stavu, způsobilosti fyzické osoby k právům a právním úkonům, majetkové vztahy mezi manželi a dědění, včetně dědění ze závěti; konkursy, vyrovnání a podobná řízení; sociální zabezpečení; rozhodčí řízení.

Z hlediska osobní působnosti jsou významné články 2 - 4, jejichž rozboru se věnuje následující kapitola.

Osobní působnost - zásada bydliště žalovaného v členském státě EU

Základní pravidlo pro obecnou působnost je obsaženo v článku 2. Dle odst. 1 "*nestanoví-li toto nařízení jinak, mohou být osoby, které mají bydliště na území některého členského státu, bez ohledu na svou státní příslušnost žalovány u soudů tohoto členského státu*". Dle odst. 2 se "*na osoby, které nejsou státními příslušníky členského státu, v němž mají bydliště, se použijí pravidla pro určení příslušnosti, která se použijí pro jeho vlastní státní příslušníky*".

Nařízení Brusel I je možné aplikovat, má-li žalovaný bydliště na území EU, státní příslušnost žalovaného není pro účely nařízení rozhodující. Tato úprava je potvrzením zásady *actor sequitur forum rei*. Jak vyplývá z judikatury Soudního dvora EU, nařízení se použije bez ohledu na bydliště žalovaného, které může být i mimo území EU.⁸ Nařízení Brusel I nezakládá pravomoc konkrétního soudu členského státu, tato se určí dle národních procesních pravidel.⁹

Jak vyplývá z judikatury Soudního dvora EU, článek 2 je kogentní (*mandatory provision*), od které se státy nemohou odchýlit.¹⁰ Článek 2 proto neumožňuje využít zásady *forum non convenies*¹¹, známé zejména v systému common law.

Jak bylo uvedeno výše, je nařízení Brusel I založeno na zásadě bydliště žalovaného, jeho státní příslušnost není pro účely nařízení rozhodující. Pojem bydliště je dále rozveden pro osoby fyzické (článek 59) a osoby

---

⁸ Magnus, U., Mankowski, P. Brussels I Regulation. München : Sellier European Law Publishers. s. 71.

⁹ Ibid.

¹⁰ Magnus, U., Mankowski, P. Brussels I Regulation. München : Sellier European Law Publishers. s. 72.

¹¹ Dle zásady *forum non conveniens* se soud může na základě vlastní úvahy prohlásit nepřislušným, existuje-li jiný soud, jenž by byl pro řízení vhodnější. In Kruger, T. Civil Jurisdiction Rules of the EU and their Impact on Third States. Oxford : Oxford University Press, 2008. s. 280 a násl.

právnícké (článek 60). Článek 59 neobsahuje autonomní definici bydliště u fyzických osob. Obsahuje kolizní normu, podle které pro posouzení, zda má strana bydliště na území členského státu, u kterého bylo zahájeno řízení, použije soud své právo. Nemá-li strana bydliště v členském státě podání návrhu na zahájení řízení, pak na základě zásady *lex fori* použije soud své právo pro posouzení bydliště žalovaného. Nařízení Brusel I obsahuje autonomní definici bydliště právníckých osob v článku 60. Dle tohoto ustanovení má obchodní společnost, jiná právnícká osoba, sdružení fyzických nebo právníckých osob bydliště v místě, kde má tato osoba své sídlo, nebo ústředí nebo hlavní provozovnu. Článek 60 obsahuje dále pravidla pro bydliště právníckých osob v případě Spojeného království a Irska (odst. 2) a trusů (odst. 3). Výjimku v ustanovení článku 60 je možné nalézt v článku 22 odst. 2 v případě řízení o platnosti založení, nulity nebo zrušení právníckých osob.

Článek 2 odst. 2 nařízení Brusel I obsahuje zásadu asimilace. Podle tohoto ustanovení se na osoby, které nemají státní příslušnost členského státu svého bydliště, použijí pravidla pro určení příslušnosti pro státní příslušníky tohoto státu.

Nařízení Brusel I výslovně stanoví, že osoby, které mají bydliště na území některého členského státu, mohou být u soudů jiných členských států žalovány pouze na základě pravidel stanovených v oddílech 2 - 7 nařízení.¹² Jedná se o taxativní výčet.¹³ Nařízení výslovně stanoví, že na osoby mající bydliště na území některého členského státu nesmí být použita zejména pravidla pro určení příslušnosti uvedená v Příloze 1.¹⁴ Pravidla uvedená v Příloze 1 jsou tzv. exorbitantními důvody, která nejsou vhodná pro mezinárodní pravidla o příslušnosti. Jsou založeny například na pravidlech státní příslušnosti, poloze movitostí apod.¹⁵

Má-li žalovaný bydliště mimo území některého členského státu, pak se příslušnost soudů každého členského státu určuje podle jeho vlastních právních předpisů. Uvedené pravidlo *lex fori* se neuplatní v případě článků 22 a 23.¹⁶ Za stejnou výjimku je možné považovat i článek 24, který se aplikuje bez ohledu na bydliště žalovaného. Pravidla speciální příslušnosti pro pojistné, spotřebitelské a individuální pracovní smlouvy nebrání aplikaci

---

¹² Článek 3 odst. 1 nařízení Brusel I.

¹³ Magnus, U., Mankowski, P. Brussels I Regulation. München : Sellier European Law Publishers. s. 74.

¹⁴ Článek 3 odst. 2 nařízení Brusel I.

¹⁵ Magnus, U., Mankowski, P. Brussels I Regulation. München : Sellier European Law Publishers. s. 74.

¹⁶ Článek 4 odst. 1 nařízení Brusel I.

článku 4.¹⁷ Rozhodnutí vydané soudem členského státu na základě tohoto ustanovení je uznatelné a vykonatelné ve všech členských státech EU. Pravidla nařízení Brusel I týkající se uznání a výkonu cizích rozhodnutí neobsahují pravidlo bydliště žalovaného, musí se jednat pouze o rozhodnutí vydané soudem některého členského státu.¹⁸ Může se tak jednat o uznání a výkon rozhodnutí proti žalovanému s bydlištěm mimo území EU. Článek 4 je nutné vykládat v souvislosti s článkem 72 nařízení, který se týká dohod uzavřených mezi členským státem a třetí nečlenskou zemí o neuznání některých rozhodnutí proti žalovaným s bydlištěm nebo obvyklým pobytem na území třetí země.

Proti žalovanému s domicilem mimo území členského státu EU každá osoba, která má bydliště na území některého členského státu, může v tomto státě odvolávat bez ohledu na svou státní příslušnost na pravidla pro určení příslušnosti platná v tomto státě, zejména na pravidla uvedená v příloze I, stejným způsobem jako jeho vlastní státní příslušníci.¹⁹

Výjimky ze zásady bydliště žalovaného v členském státě EU

Text nařízení Brusel I počítá výslovně se třemi výjimkami ze zásady bydliště žalovaného v členském státě EU. Za první se jedná o články 9 odst. 2, 15 odst. 2 a 18 odst. 2. Druhou výjimku představuje článek 22 a třetí článek 23. Problematický v tomto ohledu zůstává článek 24 nařízení.

Články 9 odst. 2, 15 odst. 2 a 18 odst. 2

Tato ustanovení se týkají speciální příslušnosti ve věcech pojišťovacích, ve věcech spotřebitelských smluv a ve věcech individuálních pracovních smluv. Společným účelem těchto příslušností je ochrana slabší strany. Slabší strana je v zásadě chráněna třemi způsoby. Pokud je slabší strana žalovaným, může být žalována pouze v tom členském státě, kde má bydliště.²⁰ Pokud je žalobcem, má možnost výběru, kde podá žalobu. Kromě členského státu, kde má bydliště smluvní partner, je to vždy ve státě, který

---

¹⁷ Mankowski uvádí příklad pojistitele, jenž nemá domicil na území některého členského státu EU, přesto může být před soudy těchto států žalován podle jejich národních pravidel. Bude-li mít ovšem pobočku nebo provozovnu v jednom z členských států, bude považován za domicilovaného v tomto členském státě. In Magnus, U., Mankowski, P. Brussels I Regulation. München : Sellier European Law Publishers. s. 76.

¹⁸ Článek 32 nařízení Brusel I.

¹⁹ Článek 4 odst. 2 nařízení Brusel I.

²⁰ Viz články 12, 16 odst. 2, 20 odst. 1 nařízení Brusel I.

má blíže k slabší straně.²¹ A v neposlední řadě je v těchto případech omezena možnost prorogace.²²

Zatímco v případě slabších stran (jako žalovaných) dopadají ochranná ustanovení pouze na osoby s bydlištěm v EU, v případě stran silnějších toto není nutné. Články 9 odst. 2, 15 odst. 2 a 18 odst. 2 stanoví, že nemá-li pojistitel, smluvní partner spotřebitele či zaměstnavatel bydliště na území členského státu, avšak má v některém členském státě pobočku, zastoupení nebo jinou provozovnu, je s ním při sporech vyplývajících z jejich provozu jednáno tak, jako by měl bydliště na území tohoto členského státu. Tato ustanovení obsahují fikci bydliště. I když osoba nemá bydliště v EU, je s ní jednáno, jako by bydliště v některém členském státě měla.

Příslušnost ve věcech pojišťovacích, spotřebitelských a pracovních je upravena pouze oddíly 3, 4 a 5. Tyto oddíly vylučují použití jiných ustanovení o příslušnosti obsažených v nařízení s výjimkou těch, na které je přímo odkazováno. Toto je případ článku 4 a článku 5 odst. 5. Odkaz na článek 4 znamená, že i u speciálních příslušností platí, nemá-li žalovaný bydliště na území některého členského státu, určuje se příslušnost soudů členského státu podle jeho vlastních právních předpisů. To však neplatí v případě, kdy pojistitel, smluvní partner spotřebitele nebo zaměstnavatel mají v členském státě pobočku, zastoupení či jinou provozovnu. V takovém případě se s nimi zachází, jako kdyby měli bydliště v EU, a mohou na ně dopadat pravidla obsažená v nařízení. Tuto situaci je nutné odlišit od situace, kterou řeší článek 5 odst. 5. Článek 5 odst. 5 je jednou z tzv. alternativních příslušností, která se použije tehdy, kdy má osoba bydliště v jednom členském státě a v jiném členském státě má pobočku, zastoupení či jinou provozovnu.²³

Článek 22

Článek 22 obsahuje pravidla výlučné příslušnosti. Výlučná příslušnost podle článku 22 musí být vždy respektována a má přednost před všemi ostatními pravidly příslušnosti. Pravidla obsažená v článku 22 vychází ze zvláště úzkého spojení s územím určitého státu. Z úvodní věty článku 22 vyplývá, že pravidla tam obsažená budou aplikována bez ohledu na bydliště stran. Článek 22 je rovněž výslovně uveden jako výjimka v článku 4, podle kterého žalovaný s bydlištěm mimo EU podléhá národním předpisům o příslušnosti.

---

²¹ Viz články 9, 10, 11, 16 odst. 1, 19 nařízení Brusel I.

²² Viz články 13, 17, 21 nařízení Brusel I.

²³ Viz rovněž Magnus, U., Mankowski, P. Brussels I Regulation. München : Sellier European Law Publishers. s. 273, 307, 318 - 319, 329 - 331.; Kruger, T. Civil Jurisdiction Rules of the EU and their Impact on Third States. Oxford : Oxford University Press, 2008. s. 169 - 176.

Článek 22 má přednost před obecným pravidlem o příslušnosti obsaženým v článku 2 i před pravidly obsaženými v člancích 5 a 6. Výlučná příslušnost nemůže být změněna prorogační dohodou stran ve smyslu článku 23 ani tzv. tichou prorogací ve smyslu článku 24. V případě, že je zahájeno řízení u soudu členského státu a soudy jiného státu mají výlučnou příslušnost podle článku 22, je soud, u něhož bylo řízení zahájeno, povinen bez návrhu prohlásit, že není příslušný.²⁴ Porušení pravidel výlučné příslušnosti je důvodem pro odmítnutí uznání a výkonu rozhodnutí podle článku 35.

Článek 22 se bez dalšího použije, pokud některé z kritérií v něm obsažené (např. poloha nemovitosti) ukazuje k členskému státu. Bydliště žalovaného či jiná vazba s EU se nevyžaduje.²⁵

Nařízení Brusel I neřeší situaci, kdy mají výlučnou příslušnost soudy státu, který není členem EU, např. nemovitost se nachází na území třetího státu. Pokud žalovaný v daném sporu nemá bydliště v EU, nařízení se nepoužije. Sporná je situace, kdy žalovaný má bydliště na území některého členského státu. Podle některých názorů jsou v tomto případě použitelná ostatní ustanovení o příslušnosti, zejména článek 2. Jiný názor tvrdí, že pouze kritéria obsažená v článku 22 jsou v daných situacích vhodná a soud členského státu by měl odepřít svoji příslušnost.²⁶

První názor vychází z kogentní povahy pravidel o příslušnosti obsažených v nařízení. Kogentní povaze nasvědčuje především samotný text článku 2.²⁷ Kogentní povaze článku 2 přisvědčil i ESD v rozhodnutí *Owusu*.²⁸ ESD uvádí, že *článek 2 Bruselské úmluvy má povahu kogentní normy a, jak vyplývá z jeho samotného znění, připustit odchylku zásady, která je v něm stanovena, je možné pouze v případech výslovně uvedených v dané úmluvě*. ESD dospěl k závěru, že soud členského státu nemůže odepřít na základě vnitrostátního pravidla svoji příslušnost ve prospěch soudu třetího státu, je-li dána jeho příslušnost na základě nařízení. ESD však vůbec povahu možné příslušnosti soud třetího státu nezvažoval. V případě *Owusu* neměly soudy na Jamajce výlučnou příslušnost.²⁹

---

²⁴ Článek 22 nařízení Brusel I.

²⁵ Viz Magnus, U., Mankowski, P. Brussels I Regulation. München : Sellier European Law Publishers. s. 347.

²⁶ Magnus, U., Mankowski, P. Brussels I Regulation. München : Sellier European Law Publishers. s. 348.

²⁷ Kruger, T. Civil Jurisdiction Rules of the EU and their Impact on Third States. Oxford : Oxford University Press, 2008. s. 186.

²⁸ Rozsudek Soudního dvora ze dne 1.3.2005, C-281/02 Andrew Owusu v N.B. Jackson a ostatní.

²⁹ Kruger, T. Civil Jurisdiction Rules of the EU and their Impact on Third States. Oxford : Oxford University Press, 2008. s. 187.

Druhý přístup vychází z teorie reflexivního účinku (*reflexive effect, effet réflexe*). Tato teorie dává možnost se odchýlit od kogentní povahy článku 2. Tvrdí, že pokud si členské státy nárokují v určitých případech výlučnou příslušnost, měly by totéž v podobných případech dovolit třetím státům. Tato teorie je založena na vzájemnosti, zdrženlivosti a zdvořilosti. Je nelogické, že český soud je jednoznačně nepřislušný v případě nemovitosti, která se nachází v Německu, ale může být příslušný, pokud jde o nemovitost v Chorvatsku. V případě nemovitosti v Německu je český soud povinen prohlásit svoji nepřislušnost. V případě nemovitosti v Chorvatsku může být příslušnost českého soudu dána na základě bydliště žalovaného, místa plnění smlouvy či prorogační dohodou. Ve všech případech jde o kritéria, která stojí podle nařízení Brusel I v hierarchii níže než výlučná příslušnost. Teorie reflexivního účinku se snaží hierarchii pravidel vytvořenou nařízením přenést i na vztah ke třetím státům. Soud členského státu by tak měl odeprít svoji příslušnost v případě, kdy je příslušnost soudu třetího státu založena na hierarchicky vyšším kritériu. V neposlední řadě, pokud soud členského státu rozhodne o otázce, ve které má soud členského státu výlučnou příslušnost, nebude toto rozhodnutí ve třetím státě uznáno.³⁰

V případě aplikace teorie reflexivního účinku však není jisté, co je základem pro odmítnutí příslušnosti. Je to samotné nařízení Brusel I nebo národní právo? Podle první z možností by mělo nařízení výslovně stanovit, že soud členského státu může odmítnout příslušnost. Jedná se o logické rozšíření pravidel obsažených v nařízení. Tato možnost vychází ze zásady, že nařízení obsahuje univerzální soubor pravidel. Druhá možnost odkazuje na použití národního práva, protože samotné nařízení není určeno k řešení této otázky.³¹ Použití národních pravidel pro odmítnutí příslušnosti se však ve světle rozhodnutí *Owusu* zdá neudržitelné.

Nařízení Brusel I výslovně neřeší situaci, kdy soud třetího státu má výlučnou příslušnost a žalovaný má bydliště v EU. Řešení této otázky nabízí teorie reflexivního účinku, která však nebyla potvrzena rozhodnutí ESD. Naopak rozhodnutí ESD zdůrazňující kogentní povahu článku 2 směřují spíše k úvahám, zda tato teorie vůbec existuje. Základem odmítnutí příslušnosti nemůže být národní právo, jediným základem by mohlo být samotné nařízení.

Článek 23

Další výjimkou, se kterou výslovně počítá článek 4, je článek 23. Článek 23 vyžaduje, aby alespoň jedna ze stran prorogační smlouvy měla bydliště na

---

³⁰ Kruger, T. *Civil Jurisdiction Rules of the EU and their Impact on Third States*. Oxford : Oxford University Press, 2008. s. 188 - 189.

³¹ Tamtéž, s. 190.

území některého členského státu. Procesní postavení stran je zcela irelevantní, protože v době, kdy je prorogační smlouva uzavírána, není jisté, kdo bude žalobcem a kdo žalovaným.

Článek 23 se obecně nepoužije v situaci, kdy strany s bydlištěm mimo území EU prorogují příslušnost soudu členského státu. V tomto případě se však aplikuje specifické ustanovení článku 23 odst. 3, který vylučuje možnou příslušnost soudů ostatních členských států. Soudy ostatních členských států nemohou v dané věci rozhodovat, ledaže by zvolený soud odmítl příslušnost. Materiální i formální platnost prorogační smlouvy soud ovšem neposoudí podle článku 23, ale podle svého práva. Článek 23 odst. 3 dává přednost zvolenému soudu. Soudy ostatních členských států musí odmítnout svoji příslušnost. Mohou ji na základě svého práva přijmout pouze tehdy, pokud zvolený soud s konečnou platností odmítl svoji příslušnost.³²

Článek 23 se použije, má-li jedna ze stran bydliště v EU jak v době uzavření prorogační dohody, tak v době zahájení řízení. Nutně to nemusí být tatáž strana. Otázka zní, zda článek 23 pokrývá i situace, kdy jedna ze stran měla bydliště v EU v době uzavření dohody, ale neměla ho v době zahájení řízení a naopak. Odpověď na tuto otázku není zcela jednoznačná.³³

Nařízení Brusel I neřeší situaci, kdy je uzavřena prorogační dohoda ve prospěch soudů třetího státu. Vztahy ke třetím státům řeší Úmluva o dohodách o výběru soudu z roku 2005,³⁴ kterou zatím podepsala EU, Mexiko a Spojené státy americké. Ratifikovalo ji však pouze Mexiko. Stejně jako v případě výlučné příslušnosti i zde může vzniknout situace, kdy strany prorogují příslušnost soudů třetího státu, ale soud některého členského státu má příslušnost na základě nařízení, například článku 2 nebo 5. Striktní interpretace a kogentní povaha pravidel o příslušnosti by vedly k závěru, že soud členského státu je povinen přijmout příslušnost. Prorogační dohoda tak bude ignorována. I zde se objevuje teorie reflexivního účinku. Výše bylo uvedeno, že základem odmítnutí příslušnost může být pouze samotné nařízení Brusel I, nikoli národní právo.³⁵ Platnost takovéto dohody však není možné posoudit podle nařízení Brusel I. Podle

---

³² Magnus, U., Mankowski, P. Brussels I Regulation. München : Sellier European Law Publishers. s. 391.

³³ Viz blíže Magnus, U., Mankowski, P. Brussels I Regulation. München : Sellier European Law Publishers. s. 394; Kruger, T. Civil Jurisdiction Rules of the EU and their Impact on Third States. Oxford : Oxford University Press, 2008. s. 218 - 219.

³⁴ Convention on Choice of Court Agreements. Text dostupný na <http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.text&cid=98>.

³⁵ Kruger, T. Civil Jurisdiction Rules of the EU and their Impact on Third States. Oxford : Oxford University Press, 2008. s. 234 - 235.

rozhodnutí ESD *Coreck Maritime*³⁶ posoudí soud členského státu, u kterého byla podána žaloba, platnost takovéto prorogace podle rozhodného práva včetně kolizních norem fora. ESD v tomto rozhodnutí dovolil národnímu soudu posoudit platnost prorogační doložky ve prospěch soudů třetího státu, čímž implicitně uznal její účinky. ESD v této souvislosti vůbec nezvažoval otázku bydliště žalovaného v EU. Dal najevo, že pravidla o příslušnosti obsažená v nařízení se nepoužijí.³⁷

Článek 24

Článek 24 upravuje tzv. tichou prorogaci neboli podřízení se příslušnosti. Podle tohoto ustanovení není-li soud jednoho členského státu příslušný již podle jiných ustanovení nařízení, stane se příslušným, jestliže se žalovaný dostaví k jednání k tomuto soudu. Podstatou článku 24 je dohoda stran o příslušnosti soudu. Tato dohoda je uzavírána mlčky a až po zahájení řízení. Žalobce podá žalobu u určitého soudu členského státu a žalovaný se podřídí příslušnosti tohoto soudu tím, že se účastní řízení. Příslušnost podle článku 24 nebude založena tehdy, pokud se žalovaný účastní pouze za účelem namítání nepřislušnosti. Účastí v řízení se má na mysli právní přítomnost žalovaného v řízení. Tichá prorogace není možná v případě, kdy soudy jiného členského státu mají výlučnou příslušnost. Tichá prorogace má přednost před předchozí prorogační dohodou.³⁸

Otázkou aplikace článku 24 zůstává, zda musí mít žalovaný či některá ze stran bydliště na území některého členského státu. Článek 24 tuto otázku výslovně neřeší, protože se o bydlišti stran vůbec nezmiňuje. V zásadě existují tři možné přístupy. Podle prvního z nich je nutné, aby měl žalovaný bydliště v EU. Tento přístup se opírá především o článek 4, který jako výjimky se zásady bydliště žalovaného uvádí pouze články 22 a 23. O článku 24 se nezmiňuje. Druhý, tzv. paralelní přístup vychází z toho, že články 23 a 24 jsou v nařízení umístěny ve stejném oddílu nazvaném Ujednání o příslušnosti. V případě článku 24 by tedy měla být aplikována stejná podmínka jako v případě článku 23. Alespoň jedna ze stran by měla mít bydliště v EU. Třetí a zároveň nejširší přístup nevyžaduje bydliště žalobce ani žalovaného na území některého členského státu. Tento názor je podpořen rozhodnutím ESD *Group Josi*.³⁹ Otázka aplikace článku 24 z pohledu osobního zůstává nejistá. Zdá se nepravděpodobné, že by autoři

---

³⁶ Rozsudek Soudního dvora ze dne 9.11.2000, C-387/98 *Coreck Maritime GmbH v Handelsveem BV a ostatní*.

³⁷ Kruger, T. *Civil Jurisdiction Rules of the EU and their Impact on Third States*. Oxford : Oxford University Press, 2008. s. 234 - 235.

³⁸ K tiché prorogaci viz podrobně Magnus, U., Mankowski, P. *Brussels I Regulation*. München : Sellier European Law Publishers. s. 437 - 448.

³⁹ Rozsudek ESD ze dne 13.7.2000, C-421/98 *Group Josi Reinsurance Company SA v Universal General Insurance Company (UGIC)*.

nařízení v článku 4 výslovně zmínili články 22 a 23 a opomněli článek 24, kdyby měl být rovněž výjimkou.⁴⁰ *Jenard* ve své Zprávě k Bruselské úmluvě uvádí, že článek 24 dopadá pouze na žalované s bydlištěm v některém členském státě.⁴¹ Nelze však opomíjet ani postoj ESD, i když se objevuje pouze v odůvodnění, které není pro národní soudy závazné. Podstatou paralelního přístupu je předvídatelnost aplikace nařízení Brusel I. Ta je však opodstatněná v případě prorogační dohody, která může být uzavírána dlouho před vznikem sporu. U podřízení se příslušnosti mohou obě strany rozumně předvídat aplikaci nařízení Brusel I.⁴²

Revize nařízení Brusel I

V současné době probíhá rozsáhlá odborná diskuze zúčastněné veřejnosti, členských států, dalších orgánů a odborníků k revizi stávajících pravidel pro určení příslušnosti soudů v nařízení Brusel I. Dle článku 73 nařízení Brusel I je Komise povinna nejpozději do pěti let po vstupu nařízení v platnost předložit Evropskému parlamentu, Radě a Hospodářskému a sociálnímu výboru zprávu o uplatňování tohoto nařízení. V případě potřeby předloží ke zprávě návrhy na její změnu.

Dne 21. dubna zveřejnila Komise Zprávu o uplatňování nařízení Brusel I⁴³ a současně Zelenou knihu o posouzení nařízení Brusel I⁴⁴. Komise zohlednila také výsledky několika studií k různým aspektům revize, zejména tzv.

---

⁴⁰ Chlebcová, R. The Impact of Civil Jurisdiction Rules on Third States (Article 4). In *Dny práva - 2008 - Days of Law* [online]. Brno : Masarykova univerzita, 2008 [cit. 2011-05-04]. s. 644. Dostupné z <<http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/index.html>>.

⁴¹ Jenard, P. Report on the Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters, ÚV C 59 s. 1 - 65, 5.3.1979.

⁴² Viz Magnus, U., Mankowski, P. *Brussels I Regulation*. München : Sellier European Law Publishers. s. 446 - 448; Kruger, T. *Civil Jurisdiction Rules of the EU and their Impact on Third States*. Oxford : Oxford University Press, 2008. s. 120 - 123.

⁴³ Commission of the European Communities. Report from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee on the application of Council Regulation (EC) No 44/2001 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters. Brussels, 21.4.2009, COM(2009) 174 final (dále citováno jako Zpráva Komise).

⁴⁴ Commission of the European Communities. Green Paper on the Review of Council Regulation (EC) No 44/2001 on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters. Brussels, 21.4.2009, COM(2009) 175 final (dále citováno jako Zelená kniha).

Heidelberské zprávy⁴⁵ a v prosinci 2010 navrhla revidované znění textu nařízení Brusel I.⁴⁶

Jak uvádí Důvodová zpráva k návrhu revize nařízení Brusel I, "celkově je v EU neuspokojivý přístup ke spravedlnosti ve sporech, v nichž je žalovaným osoba z třetí země mimo EU". "Vyjma několika výjimek se stávající nařízení se použije pouze tehdy, když má žalovaný bydliště v rámci EU. V ostatních případech se příslušnost řídí vnitrostátním právem. Rozdílnosti ve vnitrostátním právu způsobují, že obchodní společnosti z EU nemají rovný přístup ke spravedlnosti při transakcích s partnery z třetích zemí: některé se mohou snadno domáhat soudní ochrany v EU, jiné nikoliv, a to dokonce v situacích, kdy není příslušný žádný jiný soud zajišťující řádný proces. V případech, kdy vnitrostátní právní předpisy nepřiznávají možnost obrátit se na soud ve sporech s osobami mimo EU, není navíc zaručen výkon mandatorního práva EU ochraňujícího určité osoby, např. spotřebitelů, zaměstnanců nebo obchodních zástupců."

Nařízení Brusel I v současné podobě neobsahuje pravidlo pro určení příslušnosti soudu členského státu v případě řízení proti žalovanému z třetího nečlenského státu. Cílem návrhu revidovaného textu je vytvoření jednotných pravidel s vyloučením aplikace národních procesních předpisů. Tento cíl je v souladu s právní úpravou vztahu ke třetím nečlenským státům EU v dalších předpisech evropského práva, jako nařízení Brusel II bis⁴⁷, nařízení o výživném⁴⁸, nařízení o insolvenční⁴⁹, návrh nařízení o dědictví a závětech a dalších. Tento cíl je konzistentní s úpravou v nařízení Řím I⁵⁰ a nařízení Řím II⁵¹, jež obě mají univerzální působnost, a právo určené na základě těchto nařízení se použije bez ohledu na to, zda je právem některého z členských států, či nikoliv.

---

⁴⁵ Hess, B., Pfeiffer, T., Schlosser, T. report on the Application of Regulation Brussel I in the Member States. Ruprecht-Karls-Universitaet Heidelberg, Institut für Ausländisches und Internationales Privat - und - Wirtschaftsrecht, Study JLS/C4/2005/03, 2007, s. 365.

⁴⁶ Návrh Nařízení Evropského parlamentu a Rady o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (přepřacované znění). 2010, KOM(2010) 748.

⁴⁷ Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000.

⁴⁸ Nařízení Rady (ES) č. 4/2009 ze dne 18. prosince 2008 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a o spolupráci ve věcech vyživovacích povinností.

⁴⁹ Nařízení Rady (ES) č. 1346/2000 ze dne 29. května 2000 o úpadkovém řízení.

⁵⁰ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (nařízení Řím I)

⁵¹ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007 ze dne 11. července 2007 o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (nařízení Řím II)

Je otázkou, nakolik má EU pravomoc vydávat právní předpisy upravující práva a povinnosti ke třetím nečlenským státům, neboť zde chybí potřebný úzký vztah k vnitřnímu trhu EU. Východiskem je článek 81 odst. 2 Smlouvy o fungování EU, který umožňuje přijímání opatření nezbytná zejména k řádnému fungování vnitřního trhu. Vnitřní trh je v této oblasti uveden pouze jako jeden z příkladů. Z toho dle Webera vyplývá, že vytváření evropského prostoru svobody, bezpečnosti a práva je jedním z cílů evropské politiky, který je nezávislý na vnitřním trhu.⁵² Je nutné vytvořit jednotná pravidla příslušnosti soudů a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí ve vztahu ke třetím nečlenským státům.

Navrhovaná právní úprava univerzální působnosti

Návrh Komise obsahuje následující právní úpravu. Dle (nového) článku 3 odst. 1 *"nestanoví-li toto nařízení jinak, mohou být osoby, které mají bydliště na území některého členského státu, bez ohledu na svou státní příslušnost žalovány u soudů tohoto členského státu"*. Dle odst. 2 *"na osoby, které nejsou státními příslušníky členského státu, v němž mají bydliště, se použijí pravidla pro určení příslušnosti, která se použijí pro jeho vlastní státní příslušníky"*. Dle (nového) článku 4 odst. 1 *"osoby, které mají bydliště na území některého členského státu, mohou být u soudů jiného členského státu žalovány pouze na základě pravidel stanovených v oddílech 2 až 7 této kapitoly"*. Do tohoto článku byl vložen nový odstavec stanovící, že *"osoby, které nemají bydliště na území žádného členského státu, mohou být u soudů některého členského státu žalovány pouze na základě pravidel stanovených v oddílech 2 až 8"*.

Projev univerzální působnosti u jednotlivých pravidel o příslušnosti

Univerzální působnost se dotkne většiny stávajících pravidel o příslušnosti obsažených v nařízení. Jedná o alternativní příslušnost, speciální příslušnost, prorogaci i tichou prorogaci. V důsledku univerzální příslušnosti navíc nařízení zavádí dvě nová pravidla o příslušnosti.

Alternativní příslušnost - články 5 a 6

Ve stávající podobě je možnost použití pravidel obsažených v člancích 5 a 6 podmíněna existencí bydliště žalovaného na území některého členského státu. Vyžadují se tak dvě spojení s územím EU - bydliště žalovaného a některé z kritérií obsažené v alternativních pravidlech (např. místo plnění či místo škodné události). Nově bude dostačující pouze umístění alternativních kritérií v EU. Bude tedy možné například žalovat u soudu členského státu

---

⁵² Weber, J. Universal Jurisdiction and Third States in the Reform of the Brussels I Regulation. Max Planck Private Law Research Paper [online]. 2011, č. 11/07 [cit. 2011-05-04]. s. 4. Dostupné z <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1804103>.

osobu s bydlištěm ve třetím státě, pokud půjde o nárok z kupní smlouvy a místo dodání se bude nacházet v tomto členském státě.

Změna se však nedotkne článku 6 odst. 1, který upravuje spojení žalob proti několika žalovaným.⁵³ I nová podoba článku 6 odst. 1 uvádí: "*Osoba může být též žalována, má-li bydliště v členském státě a je-li žalováno více osob společně, u soudu místa, kde má bydliště některý ze žalovaných, za předpokladu...*" Článek 6 odst. 1 tak nadále dopadá pouze na žalované s bydlištěm v EU. Žalovaný s bydlištěm ve třetím státě nemůže být bez dalšího žalován, pokud jde o spojené nároky, před soudem členského státu, kde má jiný žalovaný bydliště. Není příliš zjevné, proč článek 6 odst. 1 zachází s osobami ze třetího státu v tomto případě jinak. Je-li hlavním smyslem tohoto ustanovení procesní ekonomie a snaha zabránit vydání neslučitelných rozhodnutí, stejné riziko hrozí i v případě žalovaných s bydlištěm mimo EU. Soud jiného členského státu může mít nyní příslušnost ohledně těchto osob na základě jiných ustanovení obsažených v nařízení. Navíc, pokud má nařízení nyní zcela nahradit národní pravidla o příslušnosti, vylučuje se tím i spojení žalob možné na základě národního práva.⁵⁴

Speciální příslušnost - články 8 - 20

Univerzální působnost nařízení se samozřejmě dotkne i pravidel speciální příslušnosti ve věcech pojišťovacích, spotřebitelských a pracovních. V současné podobě může slabší strana spoléhat na ochranná ustanovení pouze tehdy, má-li její smluvní partner bydliště na území EU. Výše bylo uvedeno, že pojistitel, smluvní partner spotřebitele a zaměstnavatel mají bydliště v EU i tehdy, pokud zde mají alespoň pobočku, zastoupení či jinou provozovnu. Nově bude moci slabší strana spoléhat na ochranná ustanovení i tehdy, pokud její smluvní partner bydliště v EU vůbec nemá, tedy nemá zde ani pobočku, zastoupení či jinou provozovnu. Fikce bydliště v podobě pobočky, zastoupení či jiné provozovny zůstane zachována. S těmito osobami bude nakládáno tak, jako kdyby v EU bydliště měly.

Ochranná ustanovení ale dopadají nadále pouze na slabší strany s bydlištěm na území některého členského státu. Pokud bude "silnější" strana s bydlištěm v EU před soudy členského státu žalovat slabší stranu s bydlištěm ve třetím státě, může spoléhat pouze na jiná pravidla obsažená v nařízení, zejména článek 5, článek 23 nebo nový článek 25. Otázka zní,

---

⁵³ K článku 6 odst. 1 viz např. Nový, Z. Výklad článku 6 odst. 1 nařízení Brusel I a zneužití práva na žalobu ve světle judikatury Evropského soudního dvora. In Dny veřejného práva [online]. Brno : Masarykova univerzita, 2007 [cit. 2011-05-04]. S.1111 - 1133. Dostupné z <<http://www.law.muni.cz/sborniky/Days-of-public-law/index.html>>.

⁵⁴ Weber, J. Universal Jurisdiction and Third States in the Reform of the Brussels I Regulation. Max Planck Private Law Research Paper [online]. 2011, č. 11/07 [cit. 2011-05-04]. s. 8 - 9. Dostupné z <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1804103>.

pokud nařízení podřizuje silnější strany ze třetích států speciálním ochranným pravidlům, nemělo by rovněž umožnit soudům členského státu odepřít příslušnost ve prospěch soudů třetího státu, kde má slabší strana bydliště? Například bude-li před soudem členského státu žalován spotřebitel, který má bydliště v některém třetím státě. Ochrana spotřebitele je jednou z politik EU, jejímž projevem je právě speciální příslušnost v článcích 15 - 17 nařízení. Není však zcela přesvědčivé tento přístup rozšiřovat i na třetí státy. Na druhou stranu, nařízení Řím I dopadá i na spotřebitele ze třetích států. Řešení této otázky tak není zcela jasné.⁵⁵

Prorogační dohody - článek 23

Na úvod je nutné poznamenat, že článku 22, tedy výlučné příslušnosti, se změna osobní působnosti nijak nedotýká. Toto ustanovení je nadále aplikovatelné bez ohledu na bydliště žalobce i žalovaného.

Změna se však dotýká úpravy prorogace v článku 23, jehož působnost se tak rozšiřuje. Zatímco dosud byl použitelný pouze tehdy, měla-li jedna ze stran bydliště v některém členském státě, bude nadále použitelný i tehdy, nemá-li žádná ze stran prorogační dohody bydliště v členském státě a tyto strany si volí soud nebo soudy členského státu. S tím souvisí i zrušení článku 23 odst. 3, který je v nových souvislostech nadbytečný.

Nová podoba článku 23 tak přináší osobám ze třetích států, které chtějí prorogovat soudy členského státu, jednotný režim prorogace platný ve všech členských státech. Tím se zvyšuje předvídatelnost a právní jistota těchto stran.⁵⁶ Článek 23 navíc nově zavádí jednotnou kolizní normu pro materiální platnost prorogační dohody.

Tichá prorogace - článek 24

Zavedení univerzální působnosti s definitivní platností odstraní spory, pokud jde o bydliště stran pro účely článku 24. Nyní zcela jistě nebude nutné, aby žalobce či žalovaný měli bydliště na území některého členského státu.

Nová pravidla o příslušnosti - články 25 a 26

---

⁵⁵ Weber, J. Universal Jurisdiction and Third States in the Reform of the Brussels I Regulation. Max Planck Private Law Research Paper [online]. 2011, č. 11/07 [cit. 2011-05-04]. s. 13 - 14. Dostupné z <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1804103>..

⁵⁶ Weber, J. Universal Jurisdiction and Third States in the Reform of the Brussels I Regulation. Max Planck Private Law Research Paper [online]. 2011, č. 11/07 [cit. 2011-05-04]. s. 7 - 8. Dostupné z <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1804103>..

Nařízení Brusel I nově zavádí dvě pravidla o příslušnosti - podpůrnou příslušnost obsaženou v článku 25 a *forum necessitatis* v článku 26. Článek 25 stanoví: "*Není-li žádný soud členského státu příslušný podle článků 2 - 24, jsou příslušné soudy členského státu, na jehož území se nachází majetek náležející žalovanému za předpokladu, že a) hodnota majetku není ve vztahu k hodnotě nároku nepřiměřená a b) spor vykazuje dostatečnou vazbu na členských stát, u jehož soudu byl podán návrh.*"

Článek 25 dopadá pouze na žalované s bydlištěm mimo EU. U žalovaných s bydlištěm v EU bude vždycky dána obecná příslušnost soudů členského státu podle článku 2 a nebyla by tak naplněna podmínka, není-li žádný soud příslušný podle článků 2 - 24. Na žalované s bydlištěm ve třetím státě lze článek 25 použít jen tehdy, nemá-li žádný soud členského státu příslušnost podle předchozích ustanovení v nařízení.

Článek 25 představuje tzv. exorbitantní pravidlo příslušnosti. Kritériem pro založení příslušnosti je zde přítomnost majetku žalovaného v členském státě. Toto pravidlo však není omezeno pouze na žaloby související s tímto majetkem, je myšleno jako obecná příslušnost. Pokud by se článek 25 opíral pouze o přítomnost majetku, jednalo by se o vysoce exorbitantní pravidlo. Toto je však zmírněno přítomností dvou omezujících požadavků: přiměřenost hodnoty majetku k hodnotě sporu a existence dostatečné vazby mezi soudem a sporem.⁵⁷

Pravidlo přiměřenosti hodnoty vychází z pravidla existujícího v rakouském právu, kde musí hodnota majetku představovat alespoň 20% hodnoty sporu. To znamená, například deštník zapomenutý v hotelu v určitém členském státě nemůže založit příslušnost pro spor v hodnotě milion euro. Existence dostatečné vazby je velmi neurčitým spojením, které stěží může garantovat právní jistotu. Dostatečná vazba není v nařízení blíže specifikována, a proto bude pravděpodobně velmi těžké dosáhnout jednotné interpretace v členských státech. Hrozí tak, že se soudy jednotlivých členských států uchýlí zpátky k aplikaci národních zásad. To by ovšem bylo v přímém rozporu s cílem nové verze nařízení, která má zcela nahradit národní pravidla o příslušnosti. Bylo by dobré, alespoň cestou demonstrativního výčtu, uvést, které skutečnosti mohou svědčit o dostatečné vazbě. Může se jednat například o bydliště žalobce, státní příslušnost, rozhodné právo, výkon podnikatelské činnosti, dostupnost důkazů či existenci souvisejících řízení. Bylo by rovněž vhodné specifikovat váhu jednotlivých kritérií. I v případě specifikace však samozřejmě hrozí, že nebudou pokryty všechny v úvahu přicházející případy.⁵⁸

---

⁵⁷ Weber, J. Universal Jurisdiction and Third States in the Reform of the Brussels I Regulation. Max Planc Private Law Research Paper [online]. 2011, č. 11/07 [cit. 2011-05-04]. s. 19. Dostupné z <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1804103>.

⁵⁸ Tamtéž, s. 19 - 20.

Článek 26 zavádí tzv. *forum necessitatis* a zní: *Není-li žádný soud členského státu příslušný podle tohoto nařízení, mohou soudy členského státu věc ve výjimečném případě rozhodnout, pokud to vyžaduje právo na spravedlivý proces nebo právo na přístup ke spravedlnosti, a zejména a) pokud řízení nelze rozumně zahájit nebo vést ve třetím státě, který vykazuje úzkou vazbu se sporem, nebo pokud by řízení bylo v tomto státě nemožné; nebo b) pokud rozhodnutí o nároku ve třetím státě by nebylo možné uznat a vykonat v členském státě, u jehož soudu bylo zahájeno řízení podle práva tohoto státu, a toto uznání a výkon jsou nezbytné k tomu, aby bylo zajištěno uspokojení práv žalobce; a spor vykazuje dostatečnou vazbu na členský stát, u jehož soudu byl podán návrh.*

Článek 26 garantuje právo na přístup ke spravedlnosti a je nezbytným nástrojem úplné unifikace pravidel o příslušnosti. I když je formulován velmi obecně, je menším zlem, než nechat řešení negativního konfliktu příslušnosti na národních pravidlech. Praktické využití článku 26 bude pravděpodobně malé. *Weber* uvádí dvě situace, kdy by mohl mít článek 26 svůj význam.⁵⁹

Článek 26 lze použít pouze v situaci, kdy soud žádného členského státu nemá příslušnost na základě předchozích pravidel obsažených v nařízení. Dopadá tedy opět na žalované s bydlištěm mimo EU. Článek 26 stanoví několik kumulativních kritérií, která musí být pro jeho aplikaci splněna. Za prvé se jedná o podmínku výjimečnosti použití. Článek 26 bude možné použít skutečně jen naprosto výjimečně, pokud budou naplněny všechny ostatní podmínky, se kterými počítá. Druhou podmínkou je zajištění práva na spravedlivý proces či práva na přístup ke spravedlnosti. Obecné naplnění této podmínky by nemuselo být problematické, protože členské státy jsou vázány jednotnými instrumenty v oblasti lidských práv. Za všechny v této souvislosti zmiňme článek 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a svobod.

Podmínka práva na spravedlivý proces je pak článkem 26 ještě specifikována. Za prvé právo na spravedlivý proces nebo spíše právo na přístup ke spravedlnosti není zajištěno, pokud hrozí negativní konflikt příslušností. Soudy v členských státech nemají příslušnost a řízení nelze zahájit nebo vést v třetím státě, který vykazuje úzkou vazbu se sporem. Tady je opět velmi nejasné vymezení úzké vazby. Jsou to pouze soudy třetího státu, kde má žalovaný bydliště? Nebo může být úzká vazba dána i jiným kritériem? Alternativní situací, kdy nebude zajištěno právo na spravedlivý proces, je situace, kdy rozhodnutí vydané ve třetím státě nebude možné v členském státě uznat a vykonat a bez tohoto výkonu nedojde

---

⁵⁹ Weber, J. Universal Jurisdiction and Third States in the Reform of the Brussels I Regulation. Max Planck Private Law Research Paper [online]. 2011, č. 11/07 [cit. 2011-05-04]. s. 21 - 22. Dostupné z <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1804103>..

k uspokojení práv žalobce. Podmínky uznání a výkonu si soud členského státu musí posoudit podle své národní úpravy.

Poslední podmínkou, kterou článek 26 stanoví, je existence dostatečné vazby mezi sporem a soudem členského státu, u něhož byla podána žaloba. Stejnou podmínku obsahuje i článek 25 a tato byla analyzována výše.⁶⁰

Nové pravidlo litispendence - článek 34

Současná podoba nařízení Brusel I obsahuje v článku 27 pravidlo litispendence, které dopadá pouze na případ paralelních řízení před soudy členských států. Soud, u něhož bylo řízení zahájeno později, je povinen přerušit řízení do doby, než se určí příslušnost soudu, který zahájil řízení jako první. Jakmile je určena příslušnost prvního soudu, soud druhý v pořadí se prohlásí za nepřislušný.

Jedná se více méně o mechanické pravidlo, kdy soudy nezvažují, který soud je vhodnější k projednání sporu. V pozadí tohoto pravidla stojí předpoklad, že je v zásadě jedno, který soud rozhodne spor, protože řešení bude více méně stejné. Vyžaduje se důvěra mezi jednotlivými státy.⁶¹ Takto nastavené pravidlo může fungovat mezi členskými státy EU, nelze je však bez dalšího aplikovat ve vztahu ke státům třetím. Pravidlo obsažené v článku 27 nařízení se uplatní v situaci, je-li ve dvou členských státech zahájeno řízení v téže věci mezi týmiž stranami. Pojmy stejná věc a stejná strana jsou vykládány autonomně a ESD se k jejich interpretaci několikrát vyjádřil.⁶² Pro aplikaci článku 27 není podstatné, na jakém pravidle založil soud členského státu svoji příslušnost. Použije se i tehdy, nemá-li žalovaný bydliště v EU a soud členského státu založil svoji příslušnost na národním pravidle.⁶³ Pravidlo litispendence mezi členskými státy zůstane zachováno i v nové podobě nařízení, dochází jen k několika dílčím zpřesněním a změnám.⁶⁴

Současná podoba nařízení výslovně neřeší situaci, kdy bylo jako první v pořadí zahájeno řízení u soudu třetího státu. Článek 27 není možné přímo

---

⁶⁰ K pravidlu podle článku 26 viz blíže příspěvek z této konference od J. Havlíčka.

⁶¹ Kruger, T. *Civil Jurisdiction Rules of the EU and their Impact on Third States*. Oxford : Oxford University Press, 2008. s. 259.

⁶² Viz např. rozsudek Soudního dvora ze dne 8.12.1987, C-144/86 *Gubisch Maschinenfabrik KG v Giulio Palumbo*; rozsudek Soudního dvora ze dne 6.12.1994, C-406/92 *Tatry v Maciej Rataj*; rozsudek Soudního dvora ze dne 19.5.1998, C-351/96 – *Drouot Assurances Sa v Consolidated Metallurgical Industries*.

⁶³ Rozsudek Soudního dvora ze dne 27.6.1991, C-351/89 *Overseas Union Insurance Ltd. v New Hampshire Insurance Co.*

⁶⁴ Viz článek 29 odst. 2, článek 32 odst. 2 nové verze nařízení. Nově je rovněž upraven vztah k rozhodčímu řízení v článku 29 odst. 4.

použit, protože dopadá pouze na paralelní řízení v členských státech. Litispendence v této souvislosti však může být řešena národním právem. Otázkou je, zda takováto národní pravidla umožňují odmítnout příslušnost danou nařízením ve prospěch soudů třetího státu. Teoreticky existují tři možné přístupy k této otázce. Podle prvního z nich nařízení tyto otázky vůbec neupravuje, a proto se použije národní právo. Druhý přístup připouští aplikaci nařízení jako takového s tím, že odmítnutí příslušnosti není možné, protože nařízení pro to neobsahuje žádné pravidlo. Tato varianta však není příliš konzistentní. Zdá se nelogické, aby byl soud členského státu povinen dát přednost soudu prvnímu v pořadí, pokud je to soud členského státu, ale nebyl povinen, pokud jde o soud třetího státu. Třetí možnost se opírá o reflexivní účinek článku 27. O reflexivním účinku bylo pojednáno už výše. I tady však vzniká otázka, co je základem odmítnutí příslušnosti. Samotné nařízení nebo národní právo? Ve světle rozhodnutí *Owusu* to s největší pravděpodobností nemůže být národní právo. Nařízení však výslovné pravidlo také neobsahuje. Jediným spolehlivým řešením by tak byla úprava této otázky v nařízení.⁶⁵

Nová verze nařízení přichází s výslovným pravidlem litispendence ve vztahu ke třetím státům, a to v článku 34. Článek 34 odst. 1 stanoví: "*Jsou-li zahájena řízení v téže věci a mezi týmiž stranami před soudy ve třetím státě v době, kdy soud členského státu zahájil řízení, může tento soud bez ohledu na ustanovení článků 3 až 7 přerušit řízení, pokud a) soud třetího státu zahájil řízení jako první; b) lze očekávat, že soud třetího státu vydá přiměřené době rozhodnutí, které lze v tomto členském státě uznat a případně i vykonat; a soud je přesvědčen, že je tento postup zapotřebí k řádnému výkonu spravedlnosti.*"

Článek 34 přináší úpravu paralelních řízení, která probíhají před soudem členského státu a soudem třetího státu. Pravidlo litispendence není nastaveno zcela automaticky jako mezi členskými státy (viz výše), ale obsahuje několik specifických kritérií. I tady se ovšem musí jednat o stejnou věc mezi stejnými stranami. Rozdílná bude ovšem interpretace těchto pojmů. Hlavním smyslem litispendence mezi členskými státy je zabránit vydání neslučitelných rozhodnutí. Existence neslučitelného rozhodnutí je důvodem pro odmítnutí uznání rozhodnutí podle článku 34. Pojmy stejná věc a stejné strany jsou tak vykládány autonomně. V případě řízení ve třetím státě hrozí riziko neslučitelných rozhodnutí pouze tehdy, může-li být toto rozhodnutí v členském státě uznáno podle jeho práva. Pojmy stejná věc a

---

⁶⁵ Magnus, U., Mankowski, P. Brussels I Regulation. München : Sellier European Law Publishers. s. 498 - 499.

stejně strany tak mohou být s ohledem na toto riziko vykládány pouze podle národního práva tohoto státu.⁶⁶

I přes různou definici těchto pojmů v členských státech má článek 34 svůj smysl. Pravidlo litispence nesouvisí pouze s uznáním a výkonem rozhodnutí, ale má velmi blízko k pravidlům o příslušnosti. Pravidlo litispence rozhoduje, který ze dvou stejně vhodných soudů má rozhodnout spor. Existence jednotného pravidla litispence zvyšuje právní jistotu a předvídatelnost stran. Pokud by tato otázka byla zcela ponechána národnímu právu, úplná unifikace pravidel o příslušnosti by byla ohrožena.⁶⁷

Úvodní věta článku 34 odst. 1 uvádí, že soud členského státu může řízení přerušit bez ohledu na ustanovení článků 3 až 7. Na první pohled by se mohlo zdát, že článek 34 se nepoužije v případě, je-li příslušnost soudu členského státu založena na pravidlech obsažených v člancích 3 - 7. Pravý opak je však zjevně cílem. Bez ohledu na kogentní povahu těchto článků, se může článek 34 použít právě a pouze jenom v případech, kdy je příslušnost soudu členského státu založena na těchto pravidlech.⁶⁸ V případě, kdy má soud členského státu založenu příslušnost například článkem 22 či 23, nemůže ji v žádném případě odmítnout ve prospěch soudu třetího státu. Totéž platí i pro články 8 - 20, 24, 25 a 26.

Článek 34 obsahuje tři podmínky, které musí být splněny kumulativně, aby mohl soud členského státu řízení přerušit. Za prvé, soud třetího státu musel zahájit řízení jako první v pořadí (odst. 1 pís.a)). Za druhé lze očekávat, že soud třetího státu vydá v přiměřené době rozhodnutí, které je v členském státě uznatelné (odst. 1 pís. b)). Tady by bylo zřejmě vhodné specifikovat pojem přiměřená doba. Poslední a zároveň nejproblematictější podmínka stanoví, že soud členského státu je přesvědčen, že postup je zapotřebí k řádnému výkonu spravedlnosti. Toto spojení je velmi vágní a nepřispívá k předvídatelnosti příslušnosti. K řádnému výkonu spravedlnosti není zřejmě dostačující, že soud ve třetím státě zahájil řízení jako první a jeho rozhodnutí může být v členském státě uznáno. Článek 34 odst. 1 pís. c) dává prostor k subjektivnímu uvážení soudu, čímž se otvírají zadní vrátka k použití národních pravidel. Tato vágní podmínka by měla být zrušena a nahrazena podmínkou přesnější, například takovou, že soud třetího státu

---

⁶⁶ Weber, J. Universal Jurisdiction and Third States in the Reform of the Brussels I Regulation. Max Planck Private Law Research Paper [online]. 2011, č. 11/07 [cit. 2011-05-04]. s. 14 - 15. Dostupné z <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1804103>.

⁶⁷ Tamtéž, s. 15.

⁶⁸ Tamtéž, s. 16.

musí mít příslušnost, která odpovídá pravidlům obsažených v člancích 3 - 26.⁶⁹

Podle článku 34 může soud členského státu pokračovat v řízení, ať už na návrh strany nebo bez návrhu, pokud je splněna některá z podmínek uvedená v odst. 2: řízení před soudem třetího státu bylo přerušeno nebo nepokračuje, soud má za to, že řízení před soudem třetího státu pravděpodobně neskončí v přiměřené době nebo je zapotřebí pokračovat v řízení s ohledem na řádný výkon spravedlnosti. Soud členského státu řízení zastaví, pokud bylo řízení před soudem třetího státu ukončeno a toto rozhodnutí je vykonatelné v tomto státě nebo je uznatelné a vykonatelné v členském státě.

Nová podoba nařízení se výslovně nevypořádala s otázkou možného odmítnutí příslušnosti v případě, kdy soud třetího státu má výlučnou příslušnost nebo strany si výlučnou příslušnost soudu třetího státu sjednaly prorogační dohodou. Výše byla v této souvislosti zmíněna teorie reflexivního účinku, jejíž skutečné použití zůstává otázkou. Návrh nové verze nařízení se o reflexivním účinku nezmiňuje, zavádí pouze článek 34. Znamená to, že odmítnout příslušnost mohou soudy členského státu jen v situacích, se kterými počítá článek 34? Body 16 a 17 preambule nařízení uvádějí, že nařízení nyní zavádí ucelený soubor pravidel o mezinárodní příslušnosti a nadále by se již nemělo odkazovat, pokud jde o příslušnost, na národní právo. Založit odmítnutí příslušnosti na národním právu se zdá rovněž nemožné. Body 16 a 17 však hovoří pouze o pravidlech založení příslušnosti. Zahrnují však, a tedy i nařízení, i její odmítnutí.⁷⁰ Bylo by více než vhodné, aby nová verze nařízení tuto otázku vyjasnila.

Výhody univerzální působnosti

Zavedení univerzální působnosti jistě přispěje k posílení vnitřního trhu EU.⁷¹ A to například za situace multi-party řízení se vztahem k různým členským i nečlenským státům EU, kdy je za současného stavu nutné aplikovat různá pravidla. Jednotná pravidla také snižují náklady spojení s řízením, neboť je možné zahájit řízení proti žalovaným z členských i nečlenských států na základě jednotných pravidel. Výhody univerzální působnosti se projevují také v oblasti spotřebitelské ochrany. Spotřebitel je chráněn evropskými předpisy bez ohledu na to, zda podnikatel má nebo

---

⁶⁹ Weber, J. Universal Jurisdiction and Third States in the Reform of the Brussels I Regulation. Max Planck Private Law Research Paper [online]. 2011, č. 11/07 [cit. 2011-05-04]. s. 17. Dostupné z <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1804103>.

⁷⁰ Tamtéž, s. 11.

⁷¹ Weber, J. Universal Jurisdiction and Third States in the Reform of the Brussels I Regulation. Max Planck Private Law Research Paper [online]. 2011, č. 11/07 [cit. 2011-05-04]. s. 5. Dostupné z <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1804103>.

nemá pobočku či zastoupení v členském státě EU. Univerzální působnost vylučuje rozdíly v přístupu ke spravedlnosti ve členských státech, které se mohou projevat v odlišných důvodech pro stanovení pravomoci soudů v případech řízení se žalovaným z nečlenského státu EU.

Výhody univerzální působnosti lze nalézt nejen ve vztahu k posilování vnitřního trhu, ale také vylučují některá rozporná ustanovení v nařízení Brusel I. Weber upozorňuje zejména na situaci, kdy pro stanovení příslušnosti soudů postačuje hraniční určovatel bydliště žalovaného na území EU, přičemž jiní hraniční určovatelé v alternativních a speciálních příslušnostech nikoliv.⁷² Stejně tak spotřebitel, pojistník a zaměstnanec jsou chráněni pouze v případě, kdy je žalovaný domicilován na území EU. Tato otázka je dále spojena s aplikací mandatorních norem EU. Stejně tak je dle Webera neudržitelná situace, kdy aplikace nařízení Brusel I závisí na procesním postavení stran jako žalovaného nebo žalujícího.

Závěr

Zavedení univerzální působnosti nařízení Brusel I je skutečností, která přinese do tohoto předpisu a jeho aplikace řadu změn. Nařízení Brusel I bude použitelné i v situaci, kdy žalovaný nebude mít bydliště v některém členském státě. V případě alternativních příslušností to znamená, že bude dostačující, pokud se v členském státě nachází některé z kritérií tam uvedených. Jedinou výjimkou bude článek 6 odst. 1, který bude možné nadále použít jen vůči žalovanému s bydlištěm v EU. Toto omezení se však jeví neopodstatněným. Speciálních ochranných pravidel o příslušnosti budou moci slabší strany nyní využít i v případě, kdy nemá jejich smluvní partner bydliště v některém členském státě. Úprava prorogace obsažená v nařízení se nově použije i v situaci, kdy žádná ze stran prorogační dohody nemá bydliště v EU a tyto strany volí soudy členského státu. V případě článku 24 se s konečnou platností vyřeší diskuse ohledně nutnosti existence bydliště žalovaného v členském státě. Nařízení zavádí dvě nová pravidla o příslušnosti, která jsou určena právě pro situace, kdy žalovaný nemá bydliště v některém členském státě. Na vztah ke třetím státům reaguje i nové pravidlo o litispenci.

Univerzální působnost nařízení s sebou přinese řadu výhod a odstraní některé nejasnosti či nedostatky stávající úpravy. Nicméně, nová úprava má i nedostatky. Jde především o velmi vágní pojmy jako dostatečná vazba v článku 25 či řádný výkon spravedlnosti v článku 34. Při použití těchto ustanovení hrozí, že se soudy členských států budou uchýlovat k aplikaci národních pravidel, což výrazně oslabí unifikaci pravidel o příslušnosti.

---

⁷² Weber, J. Universal Jurisdiction and Third States in the Reform of the Brussels I Regulation. Max Planck Private Law Research Paper [online]. 2011, č. 11/07 [cit. 2011-05-04]. s. 6. Dostupné z <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1804103>.

Nevyřešená zůstává rovněž otázka možné reflexivního účinku nařízení, zejména článků 23 a 24.

Závěrem lze tedy uvést, že univerzální působnost je v zásadě přínosem pro oblast justiční spolupráce v civilních věcech. Tento přínos však bude skutečným přínosem pouze tehdy, bude-li zajištěna jednotná aplikace nové podoby nařízení.

Literatura:

- Chlebcová, R. The Impact of Civil Jurisdiction Rules on Third States (Article 4). In Dny práva - 2008 - Days of Law [online]. Brno : Masarykova univerzita, 2008 [cit. 2011-05-04]. s. 641 - 648. Dostupné z <<http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/index.html>>.
- Commission of the European Communities. Report from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee on the application of Council Regulation (EC) No 44/2001 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters. Brussels, 21.4.2009, COM(2009) 174 final.
- Commission of the European Communities. Green Paper on the Review of Council Regulation (EC) No 44/2001 on Jurisdiction and the Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters. Brussels, 21.4.2009, COM(2009) 175 final.
- Hess, B., Pfeiffer, T., Schlosser, T. report on the Application of Regulation Brussel I in the Member States. Ruprecht-Karls-Universitaet Heidelberg, Institut für Ausländisches und Internationales Privat - und - Wirtschaftsrecht, Study JLS/C4/2005/03, 2007, s. 365.
- Jenard, P. Report on the Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters, ÚV C 59 s. 1 - 65, 5.3.1979.
- Kruger, T. Civil Jurisdiction Rules of the EU and their Impact on Third States. Oxford : Oxford University Press, 2008. 442 s.

- Magnus, U., Mankowski, P. Brussels I Regulation. München : Sellier European Law Publishers. 852 s.
- Nový, Z. Výklad článku 6 odst. 1 nařízení Brusel I a zneužití práva na žalobu ve světle judikatury Evropského soudního dvora. In Dny veřejného práva [online]. Brno : Masarykova univerzita, 2007 [cit. 2011-05-04]. S.1111 - 1133. Dostupné z <<http://www.law.muni.cz/sborniky/Days-of-public-law/index.html>>.
- Weber, J. Universal Jurisdiction and Third States in the Reform of the Brussels I Regulation. Max Planck Private Law Research Paper [online]. 2011, č. 11/07 [cit. 2011-05-04]. s. 1 -37. Dostupné z <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1804103>.

Soudní rozhodnutí:

- Rozsudek Soudního dvora ze dne 8.12.1987, C-144/86 Gubisch Maschinenfabrik KG v Giulio Palubo.
- Rozsudek Soudního dvora ze dne 27.6.1991, C-351/89 Overseas Union Insurance Ltd. v New Hampshire Insurance Co.
- Rozsudek Soudního dvora ze dne 6.12.1994, C-406/92 Tatra v Maciej Rataj.
- Rozsudek Soudního dvora ze dne 19.5.1998, C-351/96 – Drouot Assurances Sa v Consolidated Metallurgical Industries.
- Rozsudek ESD ze dne 13.7.2000, C-421/98 Group Josi Reinsurance Company SA v Universal General Insurance Company (UGIC).
- Rozsudek Soudního dvora ze dne 9.11.2000, C-387/98 Coreck Maritime GmbH v Handelsveem BV a ostatní.
- Rozsudek Soudního dvora ze dne 1.3.2005, C-281/02 Andrew Owusu v N. B. Jackson a ostatní.

Contact – email

svobodovak@email.cz, Tereza.kyselovska@law.muni.cz